

Journalistieke bronbescherming

Journalistieke bronbescherming is in Nederland nog steeds niet wettelijk verankerd. Op basis van het *Autoweek*-arrest¹ van het EHRM van 14 september 2010 is het noodzakelijk dat de toepassing van een dwangmiddel waardoor bronnen kunnen worden onthuld altijd voorafgaand door de rechter wordt getoetst. Daar is een wetswijziging voor nodig.

Het College van procureurs-generaal heeft recent de tekst van zijn 'Aanwijzing toepassing dwangmiddelen tegen journalisten' aangepast.² De nieuwe regeling geldt per 1 maart 2012. Het gaat om dwangmiddelen zoals het af luisteren en volgen van journalisten, huiszoekingen op redacties en inbeslagname van journalistiek materiaal. Deze nieuwe Aanwijzing is een verbetering van de positie van journalisten. Uitgangspunt is dat het toepassen van dwangmiddelen tegen een journalist om een bron te achterhalen ongeoorloofd is. Toepassing van een dwangmiddel is alleen aan de orde bij de opsporing en voorkoming van zeer ernstige delicten: misdrijven waarbij het leven, veiligheid of gezondheid van mensen ernstig kan worden geschaad. Bijvoorbeeld het traceren van explosieven bij een op handen zijnde aanslag. Of het opsporen van een verdachte waarvan wordt vermoed dat hij opnieuw ernstige misdrijven zal plegen. Wanneer er geen sprake is van zo'n 'zeer ernstig delict' mogen er dus geen dwangmiddelen worden ingezet tegen journalisten. Onder het begrip 'journalist' valt iedereen die zich beroepsmatig bezighoudt met het verzamelen en vervolgens verspreiden van informatie via de media. Ook redactie-medewerkers, camera- en geluidsmensen vallen hieronder, en ook nieuwe media zoals nieuwssites en professionele bloggers worden expliciet genoemd.

De VMC heeft in 2011 een Studiecommissie Journalistieke Bronbescherming ingesteld.³ Deze Studiecommissie heeft het OM voorafgaand geadviseerd over de nieuwe Aanwijzing, en daarbij de volgende tien aanbevelingen gedaan.

1. De Aanwijzing dient expliciet te gelden voor alle opsporingsmethoden en -bevoegdheden (dus naast vordering tot afgifte ook voor af luisteren, volgen, doorzoekingen, nummerherkenning, onderzoek telecommunicatie, forensic footprints etc.).

2. Uitgangspunt moet zijn dat er altijd een voorafgaande rechterlijke toetsing plaatsvindt, resulterend in een met redenen omklede beslissing, met de mogelijkheid van beroep. Het OM dient gemotiveerd te onderbouwen hoe er invulling is gegeven aan het beginsel van subsidiariteit.

3. Verzegeling van informatiedragers gedurende de gehele procedure van rechterlijke toetsing is een modaliteit die gewaarborgd dient te worden. De praktische aspecten van de verzegeling dienen in de Aanwijzing worden uitgewerkt (wie is verantwoordelijk voor verzegeling, welke procedure wordt hierbij gevolgd, etc.). De gegevens dienen bij voorkeur ter verzegeling aan de rechter te worden afgegeven, niet aan het Openbaar Ministerie.

4. De omschrijving van de groep die een beroep toekomt op het journalistieke bron- en redactiegeheim dient niet te beperkt en geclausuleerd omschreven te worden. Een ruime

definitie verdient de voorkeur. Bijvoorbeeld: *'eenieder die professioneel of regelmatig een bijdrage levert aan het verspreiden van informatie aan het publiek via een medium'*.

5. Er dient géén koppeling te worden gemaakt met een door de journalist al dan niet gemaakte afspraak tot geheimhouding, omdat er in de praktijk vele gevallen zijn waarop de bron beschermd dient te blijven zonder dat sprake is van zo'n expliciete afspraak.

6. Bij het toepassen van dwangmiddelen tegen journalisten zal altijd aan artikel 10 EVRM getoetst moeten worden in verband met het risico van een *'chilling effect'* dat toepassing van dwangmiddelen naar zijn aard heeft.

7. Bij het omschrijven van de mogelijkheid van doorbreking van het recht op bronbescherming dient aansluiting te worden gezocht bij het criterium dat het EHRM en de Hoge Raad hanteren. Een inbreuk op artikel 10 EVRM is alleen toegestaan bij een *'overriding requirement in the public interest'*.

8. Door het vorderen van IP-adressen worden nieuwsorganisaties als verlengstuk van Justitie gebruikt, en dat is principieel onjuist.

9. Het is zeer wel mogelijk dat een journalist een strafbaar feit pleegt en er tóch sprake is van een recht op bronbescherming. Wanneer een journalist een strafbaar feit pleegt kunnen dwangmaatregelen zijn toegestaan, maar die maatregelen mogen niet het karakter van censuur krijgen. Uitgangspunt dient te zijn dat daarbij géén journalistiek materiaal in beslag wordt genomen, fotomateriaal wordt gekopieerd of andere dwangmaatregelen worden genomen die het recht op bronbescherming aantasten, zonder voorafgaande rechterlijke toetsing.

10. Het uitgangspunt van bronbescherming en de hoofdregel dat dwangmaatregelen alleen ná rechterlijke toetsing zijn toegestaan dient bij iedere politiemans bekend te zijn.

Deze aanbevelingen zijn goeddeels overgenomen in de nieuwe Aanwijzing. Een uitzondering is de regeling over de afgifte van IP-adressen, waarover de Aanwijzing bepaalt dat deze eerst moeten worden afgegeven aan het OM (eventueel verzegeld) waarna de journalist zelf een procedure moet opstarten. En de definitie van 'journalist' is iets minder ruim dan voorgesteld: de Aanwijzing beperkt zich tot hen die 'beroepsmatig' journalistieke werkzaamheden verrichten. Dat is iets beperkter dan de door de Studiecommissie voorgestelde omschrijving waaronder ook de groep valt die 'regelmatig' een bijdrage levert aan het verspreiden van informatie.

Deze Aanwijzing is zonder meer een stap in de goede richting. Maar het is niet genoeg. Een Aanwijzing van het OM is namelijk geen wet. Het is belangrijk dat de Nederlandse wetgever het journalistieke brongeheim op korte termijn een wettelijke basis geeft. Dát is wat het EHRM eist van de Nederlandse Staat. Het *Autoweek*-arrest is meer dan anderhalf jaar geleden geweest, en er is nog steeds geen officieel wetsvoorstel. Het is hoog tijd dat de Minister van Veiligheid en Justitie nu snel een voorstel doet voor een Wet Bronbescherming voor Journalisten.

* Mr. O. M. B. J. Volgenant is advocaat te Amsterdam (Kennedy Van der Laan).

1 EHRM 14 september 2010, nr. 38224/03, *Sanoma/Nederland*.

2 Zie het katern in het hart van dit nummer.

3 Deze Studiecommissie telt momenteel 14 leden. Belangstellenden kunnen zich aanmelden bij ondergetekende.